

Helmonds

HEEM

Kwartaalblad
Heemkundekring
Helmont

31

winter 2016
€ 2,95

*Het St. Josefkapelletje
in Helmont*

*Opnieuw een losbollige
drossaard*

*Cor van Melis,
van huisschilder tot lakei*

inhoud

Van de redactie	3
Van het bestuur	4
Boekbespreking	5
Agenda	6
Herberg Het Witte Paard	12
Struikelstenen in Helmonds straatbeeld	14
Het St. Josefkapelletje in Helmond...	16
Opnieuw een losbollige drossaard ...	20
Cor van Melis, van huisschilder tot lakei	23
Begunstigers	27

Van de redactie

Tegen drossaard Daniël Canisius mag dan een proces wegens verregaande malversaties zijn gevoerd, zoals Helmonds Heem eerder berichtte, ook het functioneren van zijn voorganger Dirk den Eijsvogel was bedenkelijk. Den Eijsvogel werd wegens *vegten, raesen en vloecken* vermaand en ook een affaire met zijn ooms weduwe werd niet getolereerd. Dergelijke ontsporingen waren in de achttiende eeuw een gevolg van de verkwanseling van lucratieve banen aan verwanten, met als doel het ambt en de baten daarvan in de familie te houden. Competentie was totaal ondergeschikt. Dat hoge posities door incapabelen werden bezet, werkte ontsporingen in de hand.

Ten tijde van de discutabele drossaard stond aan de oostelijke zijde van de Markt een fraai pand. Het dateerde uit de zeventiende eeuw, was in renaissance stijl gebouwd en voorzien van een opvallend torentje. Tot circa 1880 was hier Herberg Het Witte Paard gevestigd. Kort voor de ontmanteling werd het door geschiedkundige August Sassen getekend en opgenomen in zijn *Historische en Topografische Atlas van Helmond*. Lang is het bewoond geweest door schepenen en rentmeesters van de stad. Het pand had dan ook een historisch verleden. Laatstelijk werd het bewoond door Peter van Brussel, drossaard en eerste Roomse officier van justitie na de Protestantse Reformatie.

Er zijn meer Helmonders die een bijzonder beroep uitoefenden. Neem Cor van Melis, een gewone jongen van

de Bakelsedijk die het bracht tot lakei en vertrouwensman aan het koninklijk huis. Hoe wordt je livreibediende aan het hof van de koning, of in het geval van Cor, het hof van de koningin. Het berust op allerlei toevallige omstandigheden, integriteit en loyaliteit. Hij bereikte die positie en maakte als zodanig deel uit van de hofhuishouding. Hij escorteerde op prinsjesdag de gouden koets, maakte bij staatsbezoeken deel uit van de hofstoet en nam bij het onthaal van ambassadeurs namens de koningin hun geloofsbriefen in ontvangst.

Nabij diezelfde Bakelsedijk, aan de rand van de Bakelse Bossen tussen de wijken Rijpelberg en Dierdonk, stond vroeger het St. Josefkapelletje. Het werd na de oorlog gebouwd uit dankbaarheid voor de bevrijding. In de jaren tachtig moest het wijken voor de realisatie van de kanaalomleiding. Omdat het kapelletje van architectonische waarde was, werd besloten het te herbouwen in het Hortensiapark als monument voor oorlogsslachtoffers. De replica kreeg de naam *'Gedachteniskapel St. Jozef'*, de onthulling was op 3 mei 1995. In de kapel zijn gedenksteden aangebracht met de namen van door oorlogshandelingen omgekomen inwoners van Helmond.

Ons volgend kwartaalblad verschijnt op 1 april 2016. Kopij kunt u tot 1 februari inzenden aan redactie@heemkundekringhelmont.nl De redactie is niet aansprakelijk voor de inhoud van geplaatste artikelen en behoudt zich het recht voor stukken in te korten of aan te passen.

COLOFON

Bestuur

voorzitter
C. Verhofstadt, Sperwerstraat 6, 5702 PJ Helmond
T: 0492 - 537094
E: c.verhofstadt@heemkundekringhelmont.nl

secretaris

W. van Lieshout, Stationsplein 39, 5701 PE Helmond
T: 0492 - 534857
E: w.lieshout@heemkundekringhelmont.nl

penningmeester

F. 't Sas, Beethovenlaan 49, 5707 PS Helmond
T: 0492 - 520945
E: f.tsas@heemkundekringhelmont.nl

bestuurslid

G. van Liempt, van Weerden Poelmanstraat 14,
5703 CS Helmond,
T: 0492 - 554233
E: g.liempt@heemkundekringhelmont.nl

bestuurslid

Th. Van Stokkum, Paukenstraat 14, 5702 JP Helmond.
T: 0492-533944
E: t.stokkum@heemkundekringhelmont.nl

Lidmaatschap

Kringlidmaatschap incl. abonnement € 25,-
Rekening Rabobank NL10RABO0123855004
of ING nr. NL29INGB 0002641099 t.n.v.
Heemkundekring Helmont

Inlichtingen

algemeen:
E: info@heemkundekringhelmont.nl
Het Baken:
E: baken@heemkundekringhelmont.nl

Public relations

G. van Liempt, T: 0492 - 554233
E: pr@heemkundekringhelmont.nl

Website

www.heemkundekringhelmont.nl

Redactie

Hans Vogels, Martin Geerts, Berry Wijnen, Kelly Geerts,
Marinus van den Elsen
E: redactie@heemkundekringhelmont.nl

Vormgeving/layout:

Marinus van den Elsen
Druk: Drukkerij Van Stiphout

Foto's gemaakt door/met dank aan:

Henk van Dijk, Berry Wijnen, Gerda van Melis, RHCe, Hans Vogels,
Marinus van den Elsen, internet.

Omslag voorzijde: Cor van Melis in livrei. Tekening uit het boek
'Het Brieschend Paard' vervaardigd door Rien Poortvliet.

Omslag achterzijde: Jacquard weefsel begin 20e eeuw vervaardigt
bij Ramaer en Co. naar ontwerp van Theo Nieuwenhuis (collectie
Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie).

Dit is een uitgave van
Heemkundekring Helmont.
Gesticht op 24 mei 1948.

Van het bestuur

In 2005 startten Theo van Beeck en Egbert Wijnen met het Nederlands Bidprentjes Archief. Het was een voortzetting van het werk van broeder Van de Ven, die al eerder een prentjesverzameling had aangelegd. De collectie werd jammerlijk aan een archief in Den Haag verkwaanseld. Dit deplorabele gebeuren betekende echter niet het einde van de verzameling overlijdensherinneringen.

Er is een nieuwe collectie met ruim 70.000 exemplaren tot stand gekomen, die op de website van het Nederlands Bidprentjes Archief zijn samengebracht. Hoofdpersoon hierin is Theo van Beeck die de website voedt. Doch meer mensen vervullen een belangrijke rol, te weten Wim Janssen als technisch beheerder en Thea van Stokkum die de prentjes digitaliseert. Ook Piet Boogaarts en Harrie Scheepers zijn druk bij het werk betrokken. Door samenwerking met bevriende heemkringen is het aanbod van bidprentjes zo groot dat een enorme

inzet wordt vereist om het bestand, dat zowel nationaal als internationaal wordt bezocht, up to date te houden.

Het bestuur van Heemkundekring Helmont dankt alle werkgroepen voor de bewezen diensten en hoopt dat ze het werk conform het enthousiasme van de afgelopen jaren voort zullen zetten. Ook oprechte dank aan alle leden voor hun belangstelling. Wij wensen u een goed heemjaar toe.

Fijne feestdagen en een voorspoedig 2016.

Onze Heemkamer

Elke donderdag bent u welkom op onze heemlocaties in het stadshobbycentrum 'Het Baken', Pastoor van Leeuwenstraat 23, 5701 JS Helmont. Van 10.00 tot 12.00 uur is de genealogiekamer geopend. Hier willen wij u behulpzaam zijn bij het uitzoeken van uw stamboom. 's Middags van 14.00 tot 16.00 uur is de heemkamer toegankelijk voor het verwerven van informatie en kunt u desgewenst onze collecties en bibliotheek

kosteloos raadplegen. Altijd staat gezelligheid en kennisverrijking voorop.

Met enige regelmaat ontvangen wij giften en donaties. Al deze schenkingen, groot of klein, worden door ons bijzonder gewaardeerd. Door de veelheid is het vaak niet mogelijk iedereen persoonlijk te bedanken. *Daarom zeggen wij langs deze weg hartelijk dank aan allen die Heemkundekring Helmont een warm hart toedragen.*

Boekbespreking

In de historische reeks 'Het leven in Helmond', een initiatief van uitgeverij Optima en Heemkundekring Helmont, wordt het culturele erfgoed van de stad belicht. In het afgelopen kwartaal zijn weer twee nieuwe edities verschenen.

Leven in oorlogstijd

De achttiende editie handelt over Helmond in de oorlogsjaren van 1914 tot 1949. De twintigste eeuw was het tijdperk van twee wereldoorlogen die bepalend waren voor het hele maatschappelijke leven. Het waren niet alleen militairen, maar ook de burgers die de gevolgen van het ijsselijke oorlogsgeweld ondervonden.

In deze uitgave wordt verteld hoe de Helmondse bevolking de oorlogen en de gebeurtenissen in Indië onderging, en wat de gevolgen waren van de agressie. De auteurs en redactie hebben er niet naar gestreefd een volledig overzicht van de feiten te geven. Gezien de beperkte omvang van het magazine zou dat niet mogelijk zijn geweest.

Mens, kunst en creatieve ontwikkeling

De negentiende editie met als titel 'Mens, kunst en creatieve ontwikkeling', is een vervolg op de eerdere uitgave over 'Kunst en

Cultuur'. Kunst en creatieve ontwikkeling zijn uitingen van velerlei ideeën en voorstellingen over bijvoorbeeld muziek, traditie of taal.

Deze expressies zijn samengebracht in een aantal artikelen die de creativiteit van mensen weergeven. Verhalen over het mannenkoor Lambardi, de rijke jongerencultuur, stadsharmonie Phileutonia en de componist Alphonse Stallaert, bevestigen het sentiment voor muziek. Die over carnaval, jeugdwerk, schutsgilden en een besloten gezelligheidsvereniging onderschrijven het gevoel voor traditie en een reportage over Helmondse schrijvers geeft een beeld van de culturele letterkundige ontwikkeling.

De magazines zijn voor € 4,95 per stuk verkrijgbaar bij de boekhandel en supermarkten, en voor leden van Heemkundekring Helmont tegen een gereduceerde prijs in de heemkamer.

Agenda

U ontvangt voor de lezingen en excursies géén afzonderlijke uitnodigingen. Noteer daarom onderstaande data in uw agenda of op uw kalender. Suggesties voor lezingen en excursies blijven van harte welkom.

Dinsdag 26 januari

Lezing door de heer Simon van Wetten: **'Brabant in de Franse tijd'**.

In 1794 begon voor de dorpen rond de Peel de Franse Tijd. Een briefje van generaal Salme illustreert de sprong van de oude naar de nieuwe tijd. Salme leidde de Franse troepen die via de oostelijke helft van Brabant hun weg naar het noorden zochten. Het briefje schreef hij vanuit het kasteeltje van Beek en Donk, dat hij had ingevorderd en ingericht als hoofdkwartier. Dat hij juist in dit slotje wenste te resideren geeft aan waar de Fransen voor kwamen: het uitdragen van de revolutie.

In de brief excuseerde Salme zich voor de plunderingen waaraan enige van zijn soldaten zich hadden schuldig gemaakt: *'Dat was niet de intentie der Franschen, oorlogende tegen den tyrannen'*. Zij waren de naam van de Fransen niet waardig en zouden worden geëxecuteerd. Iedereen werd uitgenodigd te komen kijken, zodat men met eigen ogen kon zien dat de bedoeling van de Fransen goed was. In de periode tussen 1794 en 1813 veranderde van alles. Voor de bevolking was het behoorlijk wennen.

Wijkhuis De Fonkel, Prins Karelstraat 131, 5701 VL Helmond. Aanvang 20.00 uur. Bijdrage voor niet-leden 2 euro, leden gratis. Géén inschrijving vooraf.

Dinsdag 23 februari

Jaarvergadering

Na de pauze brengt Carel Verhofstadt een resumé van beroepen tussen kunst en ambacht.

Wijkhuis De Fonkel, Prins Karelstraat 131, 5701 VL Helmond. Aanvang 20.00 uur.

Dinsdag 29 maart

Lezing door de heer René Bastiaanse: **'Het rijke roomse leven'**.

Een goede kans dat u de laatste restjes van het rijke roomse leven in Brabant nog heeft meegemaakt: 'catechismus, eerste communie, schoolbiecht, misdienaren en processies'. De devotie was duidelijk zichtbaar in het openbare leven. Maar het katholieke geloof had ook invloed op het privéleven, tot in de slaapkamer toe. De roomse leer keerde zich immers tegen alles wat naar onkuisheid zweemde. Het onderwerp handelt over de katholieke seksuele moraal en de gevolgen daarvan voor de sociale en economische ontwikkeling van de Brabantse samenleving.

Wijkhuis De Fonkel, Prins Karelstraat 131, 5701 VL Helmond. Aanvang 20.00 uur. Bijdrage voor niet-leden 2 euro, leden gratis. Géén inschrijving vooraf.

BERICHTEN . . . KORTE BERICHTEN . . . KORTE BERICHTEN . . . KORTE

Expositie Helmondse Heilig Hartkerken

Tot uiterlijk 3 januari is in de bibliotheek Helmond-Peel de expositie *Herinneringen aan de Helmondse Heilig Hartkerken te zien. De tentoonstelling, die op 29 november werd geopend, vindt plaats onder auspiciën van Heemkundekring Helmont. Samen met andere bewaard gebleven objecten, worden vijf verloren gewaande schilderijen van het Kunstatelier Windhausen geëxposeerd.*

In het Roermondse atelier kwamen fraaie beeldhouwwerken en schilderijen tot stand, die werden vervaardigd door de broers Joseph, Albin en Paul Windhausen. Zij leverden traditionele kunst in een neogotische stijl, maar werden ook door Romaanse genres

beïnvloed. Door veranderde liturgische inzichten zijn veel van hun werken verloren gegaan, niettemin zijn ze nog op enkele plaatsen terug te vinden, ook in Helmond.

De onderhavige schilderijen, die in opdracht voor de kerk in de Veestraat waren vervaardigd, werden lange tijd als verloren beschouwd. Na de ontmanteling van de kruisbasiliek in 1957, werden ze opgeborgen in een kelder. Onlangs werden ze teruggevonden en gerestaureerd. De hernieuwde aandacht zal niet voor kort zijn. De doeken krijgen een nieuwe bestemming in één van de Helmondse kerken.

Impressie van de tentoonstelling in de bibliotheek Helmond-Peel. (Foto Henk van Dijk)

Kenniscentrum *Industrieel Atrium*

Het kenniscentrum dateert al vanaf 1996. Toen werd een stichting in het leven geroepen om zaken met betrekking tot het erfgoed te documenteren. Aanvankelijk beperkte de organisatie zich tot het behouden, bewaren en omschrijven van het industriële verleden van de stad. Nu zijn de activiteiten uitgegroeid tot een uitgebreid kenniscentrum, met

name voor de basisindustrieën textiel, metaal, energie en druk. Door de tijd heen kwamen collecties tot stand en groeiden de activiteiten uit tot een erfgoedhuis: Het Industrieel Atrium.

Hier worden industriële objecten permanent en de historische ontwikkeling van bepaalde bedrijven wisselend geëxposeerd. Er is een directiekamer

Luidklok *Goede Herder* naar *Hortensiapark*

Rond 1955 werd in Helmond Oost gestart met het uitbreidingsplan Straakven. In de wijk verschenen zo'n 10.000 nieuwe woningen. Daarbij behoorde behalve scholen en winkels, ook een kerk. Kapelaan Bours van de parochie H. Bernadette kreeg opdracht in de nieuwe wijk de parochie Goede Herder te stichten. Na zijn aanstelling als bouwpastoor ging hij voortvarend te werk. Allereerst liet hij een danstent plaatsen zodat zijn parochianen de nachtmis konden bijwonen. Niet iedereen was daarvan gecharmeerd, het zou verkeerd en zondig zijn. Men vond het zelfs profaan om het misoffer in een tent te celebreren. Niettemin konden de nieuwe bewoners kerstmis vieren in hun eigen wijk.

Het kerkgebouw, een ontwerp van architect Van Gemert, werd gebouwd op de hoek Straakvense Bosdijk en Geysendorfferstraat. Op 9 oktober 1960 werd het ingezegend door deken Van Haaren. Hoewel er weleens kerkdiensten werden gehouden, was het niet direct een bedehuis. Het pand dat 156.000 gulden kostte, zou na de bouw van een definitieve kerk als parochiehuis gebruikt gaan worden. De noodkerk werd echter de definitieve Goede Herder kerk. Pas eind jaren zestig werd hij Godvruchtig in gebruik

genomen. De afname van het aantal kerk-gangers maakte duidelijk dat het gebouw geen lang bestaan beschoren was. In 2011 werd het aan de eredienst onttrokken en een jaar later in gebruik genomen ten behoeve van wijkorganisaties.

In 1962 was een luidklok gegoten bij Petit & Fritsen in Aarle-Rixtel. De benodigde klokkentoren werd van de stalen campanile wordt nu al een hele poos niet meer geluid. Omdat het jammer

ingericht zoals die vroeger gebruikelijk was en in een filmzaal worden bedrijfshistorische films vertoond. Markant is een drukkerij zoals die functioneerde aan het begin van de twintigste eeuw. Dat geldt eveneens voor de machines en gereedschappen van weleer waarmee demonstraties worden gegeven. Databanken met informatie over ondernemers, ondernemingen en productieprocessen, kunnen vrij worden geraadpleegd. De bibliotheek bevat niet alleen boeken over de industrie

van nu en toen, maar ook speciale werken die door historici van het Industrieel Atrium zijn geschreven.

Het is bijzonder om te ervaren welke plaats de Helmondse industrie in het economische leven van Nederland heeft ingenomen en nog steeds inneemt. Maar ook hoe er vroeger werd gedrukt, textiel werd vervaardigd, metaal werd gegoten, energie werd geproduceerd en hoe dat heden ten dage allemaal gebeurt.

is als dit stuk wijkhistorie werkeloos blijft dan wel verloren gaat, krijgt de bronzen bel een nieuwe bestemming in het Hortensiapark, tussen het beeld van Sint-

Joris en de Draak en de Sint Jozef kapel. Het heeft nogal wat voeten in aarde gehad om het plan tot uitvoering te brengen. De gehele toren verplaatsen bleek financieel

niet haalbaar, daarom wordt in het park een nieuwe staalconstructie gebouwd. De klok migreert naar het nieuwe maaksel dat wordt uitgevoerd met een modern hamermechanisme, zodat hij onder andere bij Dodenherdenkingen kan luiden.

Het klokkentorentje van De Goede Herder. De kerk werd als noodkerk gebouwd, maar eind jaren zestig als parochiekerk in gebruik genomen. (Foto Henk van Dijk)

Missieklooster Heilig Bloed

Op 17 september bracht Heemkundekring Helmont een bezoek aan het Missieklooster Heilig Bloed in het buitengebied van Aarle-Rixtel. Deze congregatie werd gesticht door de Oostenrijkse Trappist Franz Pfanner. Vrijwel de meeste bezoekers hadden louter de intentie het klooster te bezichtigen, maar enkelen waren door de roeping van de grondlegger toch enigszins op een dwaalspoor gezet. Misschien was de Brabantse Kluis bij de excursie betrokken om aan hun verwachting te voldoen.

De rondgang in het ordehuis gaf een aardige inkijk in het Roomse kloosterleven en een beeld van de zustergemeenschap die in het jaar 1885 in het Zuid-Afrikaanse Durban werd gesticht. Vier jaar na die vestiging werd een aanvang genomen met een opleidingsklooster in Duitsland, maar de *Kulturkampf*, de strijd die de overheid van het pas opgerichte Duitse Rijk voerde tegen de Katholieke Kerk, noopte spoedig tot vertrek. De zusters migreerden naar een klooster in het Limburgse Helden-Panningen. Omdat dit gebouw snel te klein bleek werd in Aarle-Rixtel een stuk grond met een langgevelboerderij uit 1845 aangekocht. Op het terrein verrees het nieuwe moederhuis van de congregatie.

Gedurende de Eerste Wereldoorlog werden er zieke Belgische vluchtelingen verpleegd. Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog diende het als schuilplaats,

nu van evacuees uit Aarle-Rixtel en geallieerde soldaten. Geleidelijk werd het klooster een toevluchtsoord voor terugkerende missionarissen en een opleidingshuis voor vrouwen die tot de congregatie willen toetreden. Het convent is voor bezoekers slechts beperkt toegankelijk, maar de kloostertuinen worden regelmatig opengesteld. Via Herberg de Brabantse Kluis is het mogelijk om naar de Lourdesgrot en de daar aanwezige gebedsruimte te lopen. De replica van de rots, waar Maria zou zijn verschenen, is gebouwd in 1907 en in 2011 gerestaureerd.

Herberg de Brabantse Kluis huist in de oude langgevelboerderij. Het etablissement ligt midden in het landschap waar het vee nog graast in de wei. Het is er goed toeven op het gezellige terras. Zeker met een glas in de hand dat is gevuld met het brouwsel dat mede door toedoen van Franz Pfanner tot stand is gekomen.

Genezen en geneesmiddelen in Brabant

Na enige omzwervingen is Heemkundekring Helmont voor haar lezingen weer neergestreken in 'De Fonkel'. Op 17 november stond daar een lezing door de heer Sanders op het programma met als thema 'Genezen en geneesmiddelen in Brabant'. Een fascinerend onderwerp.

Hoewel Adriaan Sanders zijn arbeidzame leven in de farmaceutische industrie heeft gewerkt begaf hij zich in zijn voordracht op een geheel ander terrein, namelijk dat van oude gebruiken en middelen bij ziekte. Maar gebedsgenezing was verreweg zijn intrigerendste thema.

Bezweren of belezen is een bovennatuurlijke macht uitoefenen door iets voor te lezen uit een heilig geschrift, of door het uiten van spreuken. Hierdoor zouden boze geesten verdreven kunnen worden. Bepaalde 'wijsheden' werden uitgesproken bij verstuikingen, ontstekingen, koorts en dergelijke. Er werd niet enkel gebeden, maar vaak ook een beroep gedaan op krachten die buiten de zintuiglijke waarneming vallen. Gebedsgenezing is wetenschappelijk getest, maar dit heeft nooit een bewijs van effectiviteit opgeleverd. Toch beweren mensen er baat bij te hebben of te hebben gehad.

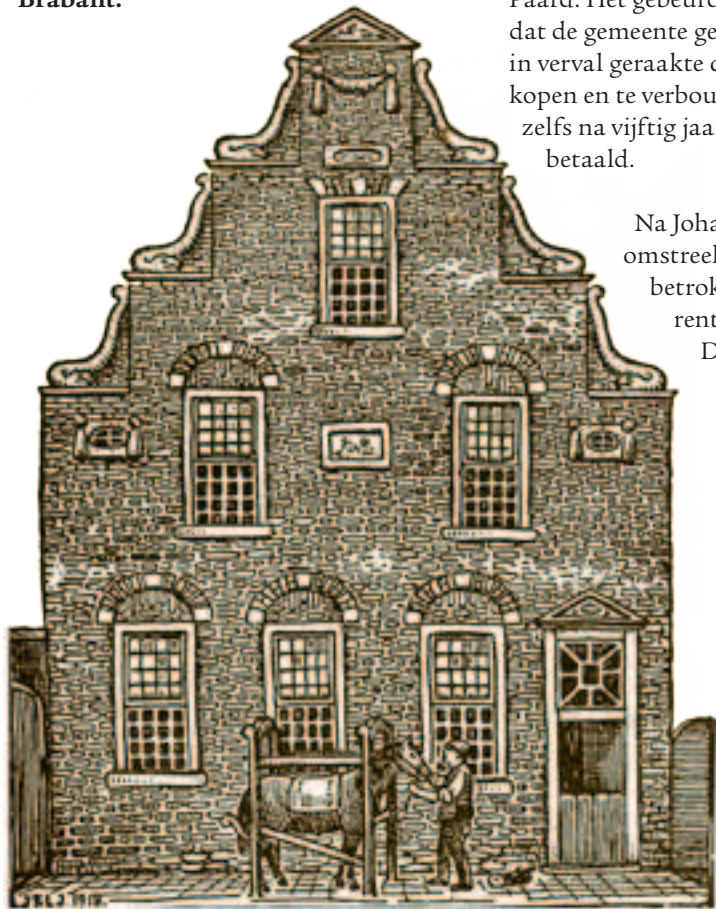
Grappig waren de verhalen over alternatieve geneeswijzen. Wateraders en aardstralen zouden een belasting voor het lichaam zijn, door die te bedwingen zou het afvloeien van lichaamsenergie

worden voorkomen. De schil van flodderbonen zou een remedie zijn tegen wratten en ochtendurine een wondermiddel tegen winterhanden. Chirurgen waren de vroegere medici. Het vak kwam voort uit het werk van de barbier, die zich bezig hield met praktijken waarbij vooral bloed vloeide. Die pseudo artsen waren duur. Omdat ze onbetaalbaar waren werden zware bevallingen soms aan dierenartsen overgelaten. Zij beschikten weliswaar over weinig kennis, maar waren in elk geval goedkoper.

De kerk had invloed op het aantal geboortes. Geestelijken bemoeiden zich met zaken waarvan aangenomen mag worden dat ze die zelf niet beoefenden. Een vader van veertien kinderen werd door een pastoor aangeraden voortaan op zolder te gaan slapen. Dat zou gezinsbeperkend werken. '*Gai zaalt ut wel wete*', zei de man. '*As ut echt zo goewd werket, dan neem ik ons vrouw mee nor bove, dan werket ut dubbel*'.

Herberg Het Witte Paard

Nagenoeg op de locatie van de voormalige bioscoop Centraal aan de Markt, stond tot circa 1880 een zeventiende eeuws woonhuis in renaissance stijl. Het werd door August Sassen geschetst en opgenomen in zijn *Historische en Topografische Atlas van Helmond*. Naar deze afbeelding maakte Johan Jacobs een nieuwe tekening voor het tijdschrift *Mooi Brabant*.

Renaissancegevel van herberg Het Witte Paard (1668-1880) getekend door Johan Jacobs naar een schets van August Sassen. (collectie RHCE)

In het in 1668 gebouwde huis was herberg *Het Witte Paard* gevestigd. Die werd toen uitgebaat door Johan de Rijck, rentmeester en presidentschepen van Helmond. In de tijd dat Johan er kastelein was, profiteerde hij af en toe van de gemeente. Zo werd bij de inhuldiging van graaf Albert Joseph van Arberg, in zijn herberg voor 324 gulden op stadskosten verteerd. In 1691 werd het eerste kind uit het huwelijk Van Arberg-Cortenbach geboren, hetgeen gepaard ging met de aanbidding van een cadeau. Uit erkentelijkheid trakteerde Van Arberg op een goed glas wijn. Natuurlijk in Het Witte Paard. Het gebeurde allemaal in een tijd dat de gemeente geld moest lenen om het in verval geraakte café *De Wildeman* te kopen en te verbouwen. Die lening kon zelfs na vijftig jaar niet worden terugbetaald.

Na Johan de Rijck's overlijden omstreeks 1720, werd het huis betrokken door de nieuwe rentmeester François Bun. De toen rechtmatige eigenaren Jan Willem Verhausdonck en Johan Roulou, verkochten het aan Peter Huyberts van Brussel, wiens vader keurmeester van het weefambacht was.

De oostelijke wand van de Markt aan het eind van de negentiende eeuw. In het pand met het opvallende torentje was het Witte Paard gevestigd. Het huis werd in 1668 gebouwd en kort na het maken van deze opname afgebroken. (Helmond in oude ansichten)

Dat was een vertrouwelijk beroep, waaruit afgeleid kan worden dat Van Brussel senior een vooraanstaande persoonlijkheid was. Peter zelf behoorde niet tot de prominenten, maar zijn zoon Hendrik was deken van het weefambacht.

Peter van Brussel huwde met Helena Voet, een dochter van Joost Voet die werkte als kastelein in het stadhuis. Peter was geen lang leven beschoren, want al in 1747 wordt Helena als weduwe genoemd. Zij bleef achter met een groot gezin, waarvan de oudste zoon Goort nog maar net twintig jaar was. Helena was niet in staat de herberg voort te zetten en verhuurde die aan Hendrik van Eindhoven. Vijf jaar later trouwde Goort. Hij trok in Het Witte Paard en bleef er tot aan zijn dood wonen.

Goorts huwelijk werd rijk met kinderen gezegend. Toen hij en zijn vrouw in 1764

hun zoon Petrus lieten dopen, konden ze niet bevroeden dat die een notabele van de stad zou worden. Jaren later zou zelfs een Helmondse straat zijn naam dragen, ook al was hij volgens Stephanus Hanewinkel slechts schoenmaker van beroep. In zijn boek 'Reize door de Majorij', dat in 1800 werd uitgegeven, staat immers te lezen: 'Te Helmond is een schoenlapper Drost'. Bij de gemeenteraadsverkiezingen in 1795 werd Petrus van Brussel tot schepen en het daarop volgende jaar tot drossaard van Helmond gekozen. Na lange tijd was hij de eerste Roomse die de post van Officier van Justitie bekleedde. In 1798 huwde Petrus met de uit Beek en Donk afkomstige Christina van Hout. Het echtpaar is altijd in het ouderlijke huis blijven wonen. Omstreeks 1820 nam Van Brussel ontslag en werd Jan Jacob van de Foelart tot schout van Helmond benoemd.

Struikelstenen in Helmonds straatbeeld

door Sjaak de Waal en Hans Vogels

Met struikelstenen worden kubusvormige betonnen stenen met een messing bovenlaag bedoeld, waarin een herinneringstekst is aangebracht. De stenen worden verankerd in het trottoir voor de huizen waaruit Joden zijn verdreven en vermoord. Een wandeling door zo'n straat kan zo veranderen in een reis door de geschiedenis. In Duitsland, Hongarije en Oostenrijk zijn al duizenden struikelstenen geplaatst en ook in Nederland zijn er steeds meer te vinden.

Twee voorbeelden van struikelstenen, het formaat is $\pm 10 \times 10$ cm (foto wikipedia)

Het idee komt van de Berlijnse kunstenaar Gunter Demnig en loopt al sinds 1994. Demnig noemt ze Stolpersteine omdat je er zowel met je hoofd als je hart over struikelt, en omdat je moet buigen om de tekst te kunnen lezen. In het messing plaatje zijn de naam, geboortjaar, deportatiedatum, plaats en de overlijdensdatum gestanst. Veel slachtoffers hebben géén graf, maar op deze manier wél een naam en blijven zo in herinnering bestaan. Door deze stenen kunnen vragen van kinderen en die van volgende generaties, worden beantwoord en de geschiedenis uitgelegd.

Heemkundekring Helmont heeft het initiatief genomen om ook Helmondse Joodse oorlogsslachtoffers met struikelstenen te herdenken. Op enkele relevante plaatsen in de binnenstad zullen exemplaren in het trottoir worden geplaatst, natuurlijk voor de woonhuizen waarin de slachtoffers leefden. Het onderzoek is nog wel in volle gang, want het is niet zonder meer duidelijk wie precies de getroffen en op welke plaatsen in de stad ze allen waren ondergedoken. Tot de getroffen behoorde in ieder geval:

Walter Coppel, winkelier. Woonde eerder op de Markt waar zijn winkel 'Kleinprijswarenhuis Kapé' gevestigd was, en laatstelijk op het adres Heistraat 70. Overleden in de omgeving van Auschwitz, 01-01-1945.

Bert(h)a Coppel-Philipps, moeder van Walter Coppel. Woonde op het adres Heistraat 70. Overleden in Auschwitz, 08-04-1944.

Irma Coppel-Stein, vrouw van Walter Coppel. Woonde eerder op de Markt, laatstelijk op het adres Heistraat 70. Overleden in de omgeving van Auschwitz, 16-09-1944.

Paula Stein-Winter, moeder van Irma Coppel-Stein. Woonde op het adres Heistraat 70. Overleden in de omgeving van Auschwitz, 08-04-1944.

Max Koppel, koopman in manufacturen. Woonde op het adres Steenweg 10a. Overleden in Midden-Europa, 31-03-1944.

Herta Koppel-Cohn, vrouw van Max Koppel. Woonde op het adres Steenweg 10a. Overleden in Auschwitz, 03-09-1942.

Peter Klaus Koppel, zontje van Max Koppel en Herta Cohn. Woonde op het adres Steenweg 10a. Overleden in Auschwitz, 03-09-1942.

Natan Andriess, Helmonder van geboorte. Zijn laatste woonadres was in Den Haag; hij was op 01-04-1876 geboren op het adres Wal B229. Overleden in Auschwitz, 11-12-1942.

Andries Koppens, Maria Koppens-van Leeuwen en Milly Koppens. Man, vrouw en dochter die vermoedelijk aan de Hoogeindsestraat woonden. Alle drie overleden in Auschwitz, 31-01-1944.

Het St. Josefkapelletje

in Helmond

door Martin Geerts

Tijdens de Tweede Wereldoorlog deed de pastoor van de St. Jozefparochie in Helmond een belofte aan God. Hij beloofde dat, als de parochie gespaard zou blijven van oorlogsgeweld, er een veldkapel zou komen. Een veldkapel is een kleine kapel of ander heiligdom in een landelijke omgeving. Pastoor Van Leeuwen, de pastoor van die parochie en een vurige vereerder van Sint Jozef, voerde die belofte uit en kocht daartoe een terrein aan de rand van Helmond met de bedoeling daar een klein "heiligdom" te maken ter ere van de genoemde heilige. Dit terrein was gelegen aan de bocht van een weg, vlak na een brug over de Nieuwe Aa.

Tegenwoordig ligt daar het Sjef de Kimpepad. Tegenover dat terrein, aan de andere kant van de Nieuwe Aa stond een huisje dat wij vroeger het huisje van Kaatje de poeperd noemden. Later, begin jaren vijftig, woonde daar een vrouw die volgens mij Anna van Eemeren heette. Daar mochten wij, als kleine kwajongens, ons verschuilen als veldwachter Van Kesteren, een geweldige man, ons bij wijze van grap achterna zat. Het terrein van de pastoor lag in de buurt van de Bakelsedijk, even achter de in 1933, ook op zijn initiatief, aangelegde schitterende speeltuin met de naam St. Jozefsoord.

De opdracht voor de bouw van het kapelletje werd gegeven aan de Benedictijner monnik en architect dom

Hans van der Laan en zijn jongere broer ir. Nico van der Laan. Dat waren in die tijd bekende architecten die beschouwd werden als de leidende figuren van de Bossche School, een traditionele stroming in de Nederlandse architectuur die sterk gebaseerd was op getalsmatige verhoudingen. Deze stroming had haar weerslag vooral op de katholieke kerkenbouw en werd gekenmerkt door de sobere vormgeving van de gebouwen. De gebroeders Van der Laan ontwierpen een kapelletje in de vorm van een achthoekig torentje in een vroeg Romaanse stijl.

Het kapelletje dat in 1948 werd opgeleverd kwam te staan te midden van eiken hakhout aan de rand van de Bakelse bossen. Het was een gebouwtje

waarvan de mensen zouden kunnen zeggen "dat kennen wij al" of "wanneer krijgen wij eens iets nieuws te zien". Maar de architecten zelf en ook andere bouwkundigen keken daar anders tegen aan. Voor hen was het wel iets nieuws geworden. Van de ene kant omdat dit kapelletje het eerste was dat de architecten na de oorlog maakten, en van de andere kant ook omdat het er in zijn oude vormen en gewone materialen toch fris en jong bij was komen staan. Die oude vormen waren met opzet niet

vermeden, nee, daar was zelfs voor gekozen. Er was gekozen voor vormen die nooit, in welke tijd dan ook, nieuw zouden zijn geweest. Wie kan immers van een rondboog, dat is een boog die een halve cirkel beslaat, of van een bolvorm, vaststellen uit welk jaar of uit welke tijd die afkomstig is? Dat kun je evenmin van een achthoek of van een tentdak of piramidedak. Dit laatste is een dak waarbij alle dakvlakken samenkomen in één punt. Bovendien zijn bakstenen erg oud en kun je jezelf ook afvragen of bakstenen niet zo oud zijn als de toren van Babel.

De architecten vertelden dat zij, vlak na de oorlog, met iets geheel nieuws voor de dag wilden komen, met iets dat steeds nieuw zou blijven, zoals het leven, dat zichzelf vernieuwt. Zij hadden iets gezocht achter die oude vormen,

Twee foto's van de inwijding van het kapelletje in 1948. Deze geschiedde door een afgevaardigde van het Bisdom Den Bosch. Op de bovenste foto is Pater Capucijn Henricus achter de spreekstoel te zien en rechts daarvan Deken Verhagen. Op de rechter foto staat Pastoor Van Leeuwen achter spreekstoel. (foto's m.d.a. Berry Wijnen)

waardoor deze zich fris en jeugdig zouden voordoen. Niet alleen de vormen van de kapel, zoals de bogen, de koepel en het dak kan men op andere plaatsen en in andere tijden terug vinden, maar ook het vrije gebruik van die vormen ten opzichte van elkaar.

Een dergelijke achthoekige opbouw, met een hoogfries onder een liggend dak en inwendige muren met nissen, met daarop een terugliggend koepelgewelf, vormt een bestaand type gebouw dat van oudsher veel voor doopkapelletjes is toegepast. Slechts door middel van een doelbewuste inrichting is getracht de kapel tot iets nieuws te maken en daarvan hebben de architecten zich door niets willen laten afleiden. Met die inrichting werd niets anders bedoeld dan het spel van zuiver architectonische ruimtelijke verhoudingen, zowel in de onderdelen van het kapelletje als in het geheel. Binnen in het kapelletje, langs de kant, in vier nissen links en rechts van de toegang stonden de bidbanken. Het gebouwtje was helemaal opgetrokken van roodgetinte handvorm baksteen en aan de binnenzijde was het gewit. Onder langs het hoogfries kon je een randje baksteen zien. Boven de ingang van het kapelletje bevond zich een plastisch bewerkte gevelsteen, die als een etiket, aan het kapelletje haar naam gaf: SCO JOSEPH SACRUM MCMXLVII. Het dakje was gedekt met blauwe holle pannen en de ingang was voorzien van een eenvoudig ijzeren traliehek. Het kapelletje was wel gebouwd in het buitengebied van Helmond, maar het was niet bedoeld als een zogenaamde wegkapel, maar meer als erekapel, als monumentje.

Na verloop van tijd, mede als gevolg

van de geïsoleerde ligging, raakte het kapelletje in verval. Gemeentelijke plannen tot omlegging van het kanaal, juist langs of over de plek waar het kapelletje stond, hebben waarschijnlijk de gedachten aan opknappen ontmoedigd. Het kapelletje werd tenslotte in 1982 gesloopt want door de omlegging van het kanaal en het besluit om de Rijpelbaan aan te leggen, was er geen houden meer aan. Dat betekende het einde van het St. Jozefkapelletje. Maar wat gebeurde er? Eind 1993 werd er een tentoonstelling gehouden in verschillende Brabantse steden. Dat was een tentoonstelling onder auspiciën van het Noord Brabants Genootschap, dat in 1837 werd opgericht en dat ten doel heeft de kunst en wetenschap in Noord-Brabant te bevorderen. De titel van die tentoonstelling was *'Brabant bouwt in Baksteen'*, met als ondertitel *'Na-oorlogse architectuur in Noord Brabant'*.

Die tentoonstelling gaf een overzicht van de belangrijkste gebouwen die in de periode 1945 tot 1970 werden gebouwd en die in hun bewuste keuze voor baksteen en voor wat betreft de opvattingen van de Bossche School kenmerkend waren voor het bouwen in Brabant. Gebouwen die aan dat bouwen in Brabant een eigen karakter gaven. Op deze tentoonstelling werd uitvoerig melding gemaakt van de achtergrond van het St. Jozef kapelletje in Helmond. Hier werd duidelijk gemaakt dat Helmond de eer had om een vroeg ijkpunt te bezitten in een regionale architectuurontwikkeling. En dat vroege ijkpunt was het kapelletje, ontworpen door de grondleggers van de Bossche School zelf. Het is dan ook buitengewoon jammer dat dit kapelletje, dat een belangrijk

De Gedachteniskapel St. Jozef in het Hortensiapark vormt elk jaar het stemmige decor voor de Dodenherdenking (foto Press Visuals).

cultuurhistorisch belang bezat, al was afgebroken. Een fenomeen dat in Helmond niet onbekend is.

Naast het cultuurhistorische belang had het gebouwtje nog een heel bijzondere kwaliteit. Het was namelijk het eerste en meest opvallende oorlogsmonument waarover Helmond beschikte. Die twee gegevens waren redenen genoeg voor een kleine groep Helmondse om de mogelijkheden voor een eventuele herbouw van het kapelletje na te gaan. Het was een groep die bestond uit mensen die op een of andere wijze met de achtergrond van het kapelletje van doen hadden. De basisgedachte was dat het nieuwe gebouwtje een herdenkingsfunctie voor de hele Helmondse gemeenschap zou moeten krijgen. Een plaats van gedachtenis aan de vele Helmondse en bevrijders die in de Tweede Wereldoorlog vielen voor de vrijheid die wij nu genieten. De herbouw van het kapelletje vond

tenslotte in 1995 plaats door leerlingen van de Stichting Bouwopleiding Regio Helmond. De onthulling was op 3 mei 1995, en de nieuwe kapel kreeg de naam 'Gedachteniskapel St. Jozef'. Daar vond dat jaar de vijftigjarige herdenking plaats van de bevrijding van Helmond.

De Gedachteniskapel St. Jozef, is gelegen in het Hortensiapark, tussen de Hortensialaan en de Wethouder van Wellaan. Een locatie aan de oostzijde van de stad, waar het oorspronkelijke initiatief ontstond, maar dan meer in de bewoonde wereld geplaatst op een waardige en goed in het zicht gelegen plek. Het is een replica, een nauwkeurige kopie van het vroegere kapelletje. De oorspronkelijke materialen zijn bij de sloop in 1982 verloren gegaan. In de nieuwe kapel bevinden zich glazen gedenkstenen met daarin gegraveerd de namen van door oorlogshandelingen omgekomen inwoners van Helmond.

Opnieuw een losbollige drossaard

door Hans Vogels

‘Een wolfruilt wel van baard maar niet van aard’, is een oud gezegde. Dat was in ieder geval van toepassing in de achttiende eeuw, toen lucratieve banen door hun bezitters aan directe verwanten werden verkwanseld. Het enige doel was het ambt, en vooral de baten daarvan, in de familie te houden. Bekwaamheid en geschiktheid waren bij het vergeven van ambten totaal ondergeschikt. Het kwam zelfs voor dat onbekwame overheidspersonen zich door een zelf benoemde substituut lieten waarnemen. Dat ook in Helmond hoge posities door incompetenten werden ingenomen, zal niemand verbazen.

Het alleenrecht om functies te vergeven berustte bij de heer. Hij gaf bijvoorbeeld het vorster-, secretaris- en drossaardambt in pand aan de hoogst biedende. Gewoonlijk bestond de vereiste waarborg uit een geldsom, waarvan hij als heer de rente mocht genieten. De verbintenis werd dan voor enkele achtereenvolgende jaren afgesloten. Kwam de ambtsdrager te overlijden of vond hij een meer winstgevendere betrekking, dan was er wel een familielid die zijn baantje wilde overnemen.

In 1745 werd Hendrik van Adrichem als drossaard van Helmond aangesteld. Na zijn overlijden volgde zijn neef Hendrik Albert van Adrichem hem op, maar die stelde zijn functie vacant nadat hij tot

stadhouder van 's-Hertogenbosch was benoemd. Een opvolger werd snel gevonden in zijn neef Dirk Adriaen den Eijsvogel, zoon van Christiaan den Eijsvogel en Magdalena van Adrichem. De jongeman nam zijn intrek in de woning van notaris Walraven. De notaris, die daarnaast president-schepen was, werd regelmatig bezocht door schepen Coenraedt Heldevier, een familielid van moederszijde.

Drossaard Den Eijsvogel was een ruw en kort aangebonden jong mens. In de kerkenraad werd vaak over hem geklaagd. In de vergadering van september 1762 was *‘tot groote ergernis van de gemeynt een eclatant geval van vegten, raesen en vloecken’* ter sprake gekomen. Tijdens een van de bezoeken van Heldevier, was een kind

wat wijn komen vragen voor een zieke. De drossaard behandelde het zo onbeschoft dat het begon te schreien. Heldevier kreeg medelijden en leidde de peuter met wat troostwoordjes de deur uit. Teruggekomen verweet hij de drossaard zijn onhebbelijk gedrag. Die werd giftig en zei dat hij Heldevier niet langer in zijn huis dulde. Maar de schepenen lachte hem uit en zei dat hij hier met meer recht verbleef omdat *‘hij van de parentasie¹⁾ van notaris Walraven was en de drossaard slechts een kostganger’*. De drossaard werd furieus en gaf Heldevier een harde klap. Er ontstond een vechtpartij waarbij ze samen over de grond rolden. Een paar gasten waren hier getuige van geweest.

Heldevier had de jongeling spoedig onder de knie. Met de belofte verder geen kwaad te doen, liet hij de drossaard los. Nauwelijks was het driftige heertje onder de knuisten van zijn sterkere opponent uit, of hij liep naar zijn kamer en kwam gewapend terug. Met een bajonet gaf hij Heldevier een paar harde slagen op de schouder. Er ontstond een nieuwe schermutseling die zo hevig was dat de vrouw des huizes naar de woning van de burens vluchtte. Later op de dag belandde Heldevier in de herberg onder het stadhuis op de Markt, waar hij een stelletje dronkaards aantrof tegen wie hij opschepte over de klappen die hij de drossaard had gegeven.

Enkele dagen later kwam Heldevier bij de woning van de weduwe van zijn oom waar de drossaard regelmatig verbleef. Hij wilde zich excuseren voor hetgeen er gebeurd was, maar zij weigerde hem te woord te staan. De weduwe begon hevig tegen Heldevier uit te varen, verweet hem een zuipschuit te zijn en ook nu weer te

diep in het glaasje gekeken te hebben. Om haar te tergen haalde Heldevier een tafeltje en zette dat neer voor het huis van Cornelis Schepers, die pal tegenover de weduwe woonde. Op de tafel zette hij een fles en een roemer. Terwijl hij bij herhaling een glas jenever dronk maakte hij een boel stampen, schold de drossaard uit voor alles wat lelijk was en daagde hem uit naar buiten te komen. Aan belangstelling ontbrak het niet.

De kerkenraad moest *‘sig ontsetten over soo een verregaande ergernis door het sondige gedrag van beijde’* dat maatregelen niet te vermijden waren. Om zowel de drossaard als Heldevier naar behoren te straffen besloot men beiden *‘voorloopig het gebruik van de H. Bontsegelen²⁾ te ontzeggen, tot hijliging van Gods naam also tot uering van de gegeven ergernis’*. Hoewel Heldevier de meeste openbare aanstoot had gegeven, trof de drossaard *‘so uijt sijn slaan en vegten, sijn dronkendrinken en geduerige querellen en andere onbetaamdheden’*, niet minder schuld. Beiden zouden de feiten onder ogen moeten zien, zodat zij hun onchristelijke gedrag zouden betreuren en hun verdere leven door een vrome wandel *‘so veel tot stigtinge souden sijn als sij tot ergernis geweest waren’*. Verder werd besloten de heer Den Eijsvogel sr. over het gedrag van zijn zoon te informeren.

Bij de eerstvolgende vergadering was de brief in concept gereed. Hierin stond beschreven wat tijdens de eerdere bijeenkomsten over het aanstotelijke gedrag was genoteerd. Maar de nieuwe feiten die werden aangevoerd, waren minstens zo verfoeilijk. De vergadering had vernomen dat de drossaard een huwelijk trachtte aan te gaan met zijn ooms weduwe en bovendien *‘in het hujs*

Foto van het voormalige stadhuis op de Markt gemaakt rond 1870. Rechts van het stadhuis bevindt zich hotel van Oppen, vanaf 1863 hotel Tielen geheten. (collectie RHCE)

van de weduwe de nagt doorbragt, 't geen aenleijding gaf tot gansch nadeelige ergernis en groote verdenkingen'. De predikant had beiden daarover aangesproken en hen 'vrindelijk vermaandt van die nagtverkeering af te sien'. Toch bleven beiden in hun aanstotelijke gedrag volharden. De kerkenraad zag geen andere weg dan de 'delinquenten' nogmaals te vermanen en hun ernstig te verzoeken dit 'opspakelijk sondige nagtverblijf' te staken.

De predikant voelde zich voldaan toen hij te kennen kon geven dat de drossaard en de weduwe zich aan de opgelegde censuur hielden. Bovendien hadden ze beloofd 'in het vervolg te sullen wagen'. Tevreden met dit resultaat was de brief aan zijn vader niet verzonden. Maar die tevredenheid bleek onterecht. De kerkenraad had tot haar bevreemding en ontzetting geconstateerd dat de drossaard en de weduwe, in plaats van de gedane belofte 'selfs bij den andere sijn gaan wonen'. De raad zat hiermee danig verlegen. Men wist niet wat te beginnen en besloot maar af te wachten wat de toekomst brengen zou. De geschiedenis

gunt geen verdere blik in het intieme leven van de losbollige drossaard.

Volgens een kennisgeving in het resolutieboek van Helmond, was drossaard Den Eijsvogel geen lang leven beschoren. Hij overleed op 26 maart 1765. Daarmee was het hoogste politie- en justitieambt weer vacant. In de familie Van Adrichem was geen nieuwe pretendent te vinden, waardoor de heer van Helmond de pandsom inlostte en de Zeeuw Daniël Canisius als drossaard aanstelde. Canisius bleef een tiental jaren in functie. Hij misbruikte zijn ambt zodanig, dat hij de vlucht moest nemen naar zijn geboortestad Goes, om aan een gevangenneming te ontsnappen.

Noten:

- 1) Parentasie oud Nederlands voor parentage: bloedverwantschap, familie.
- 2) H. Bontsegelen: het genot van brood en wijn bij het avondmaal, een dienst in de Gereformeerde Kerk.

Gebaseerd op:

'De drost van Helmond geeft ergernis', J. Heeren, Zuidwillemsvaart 1927.

Cor van Melis Van huisschilder tot lakei

door Hans Vogels en Berry Wijnen

Een lakei is een employé die werkt aan het hof. Zijn taak bestaat uit het bedienen van de leden van het koninklijke huis. Het ambt mag niet verward worden met dat van butler. Dat beroep bestaat al sinds mensen het zich kunnen permitteren om huishoudelijk personeel in dienst te nemen. Een lakei is een hofbediende, een van de weinige beroepen die enkel door mannen worden uitgevoerd. Vrouwelijke lakeien bestaan nog steeds niet.

De Helmonder Cor van Melis was zo'n lakei. Maar hoe krijgt een jongen van de Bakelsedijk het voor elkaar om bij de hofhuishouding te behoren en op prinsjesdag de gouden koets te mogen escorteren. Niet dat er iets mis is met de Bakelsedijk, dat is een keurige straat, maar je verwacht er toch geen kweekvijver voor lakeien aan te treffen.

De oorlogstijd is waarschijnlijk van invloed geweest. In die tijd was Cor actief in de verzetsbeweging, maar zijn situatie werd precair toen hij tewerkgesteld dreigde te worden in Duitsland. Dat trachtte hij te voorkomen met een studie aan de Katholieke Leergangen, een onderwijsinstelling in Tilburg. Later meldde hij zich met veel Brabantse jongeren aan bij het

Regiment Stoottroepen in Vught. Na een scholing in Engeland werd hij in 1944 uitgezonden naar het voormalige Nederlands Indië. Daar waren ze de mannen van het eerste uur. Er werd felle strijd geleverd en door Japans wanbeleid ontstond een hongersnood die miljoenen mensen het leven kostte. Vooral op het eiland Java zag je mensen van de honger sterven. Met grote littekens op zijn ziel werd hij naar Nederland teruggezonden. Een uiting van dankbaarheid voor zijn veilige terugkeer kon hij nauwelijks onder woorden brengen. In gedachte bleef hij bij de mannen die ginds sneuvelden.

Na zijn thuiskomst werd hij uit de krijgsdienst ontslagen. Hij voelde er weinig voor om huisschilder te worden, ook al dacht hij met veel genoegen terug

Cor maakte deel uit van de hofhuishouding. In die functie was hij mede verantwoordelijk voor de aankleding van banketten. (Privé collectie Gerda van Melis)

aan zijn ambachtschooltijd waar hij dat vak geleerd had. Vooral de lessen in esthetische vorming, die door mijnheer Knaap werden gegeven, hadden grote indruk op hem gemaakt. De manier waarop die man bijvoorbeeld uiterst elegant een sigaar opstak, vond hij een beleving. Misschien begon hier zijn gevoel voor stijl.

Hoffunctie

De transformatie tot lakei is een spel van het lot en hangt af van allerlei omstandigheden. Hoe wordt je livreibediende aan het hof van de koning, of in het geval van Cor van Melis, het hof van de koningin. Het berust op toeval en het nodige geluk. Weinig mensen komen op de gedachte om te solliciteren naar

zo'n betrekking. Cor in eerste instantie ook niet. Hij deed het op aanmoediging van zijn oom Albert, die al langer aan het hof verbonden was. Albert had zijn kennis en etiquette vergaard bij een opleiding die indertijd op het Helmondse kasteel gegeven was. Hij was de enige die met stelligheid kon beweren dat hij prinses Wilhelmina, de latere koningin, had leren fietsen. Dit geeft aan dat hij een vertrouwensman aan het hof was. Albert drukte zijn neef met klem op het hart zich voor een hoffunctie te kandideren. Het is mogelijk dat hij zijn invloed voor een aanstelling heeft kunnen aanwenden. In ieder geval werd Cor benoemd en maakte vanaf toen deel uit van een team dat aan het hof vast emplooi heeft.

Hij nam zijn intrek in een vrijgezellenhuis in de hofstad, maar een ontmoeting met de Haagse Zwanny Keijzer veranderde dat, eenmaal getrouwd trok het stel bij haar moeder in Voorburg in. Om naar believen te kunnen functioneren volgde hij een aantal essentiële opleidingen. Niettemin begon zijn carrière op de onderste trede van de hoffelijke ladder. Om het veelgebruikte (tafel)zilver schoon te houden, begon Cor als zilverpoetser.

Dat hij promoveerde tot kamerdienaar was mede te danken aan zijn grote inzet en de interesses die hij met koningin Juliana en prins Bernhard gemeen had. Met de koningin deelde hij de belangstelling voor teckels, hij had dan ook vaak hondjes die van haar afkomstig waren. Met prins Bernhard en zijn gevolg ging hij vaak jagen op de Wassenaareslag, al zal die jacht niet bedoeld zijn geweest voor het vergaren van voedsel. Cor beschikte over een licentie die de jacht op het privé-terrein van de prins gedoogde.

De status van lakei is een positie die moeilijk te verwerven is. Zijn curriculum vitae moet niet alleen buitengewoon, maar vooral een afspiegeling van integriteit en loyaliteit zijn. Eerlijkheid, etiquette, voorkomen en correctheid staan hoog in het vaandel. Cor bereikte die status, hij werd bediende voor de koninklijke familie en maakte als zodanig deel uit van de hofhuishouding. In die functie was hij mede belast met de aankleding van banketten die bij visitaties van bevriende staatshoofden, of andere speciale gelegenheden, werden gegeven.

Cor van Melis in livrei. Tekening uit het boek 'Het Brieschend Paard' vervaardigd door Rien Poortvliet.

Ook de begroeting van buitenlandse ambassadeurs ging gepaard met ceremonieel vertoon. Bij zo'n gebeurtenis overhandigen zij hun geloofsbrieven aan het staatshoofd. Cor nam hun bewijzen van bevoegdheid namens de koningin in ontvangst.

Bij staatsbezoeken maakte hij deel uit van het koninklijke gevolg. Hij escorteerde koningin Juliana en prins Bernhard onder andere bij een ceremonieel bezoek aan Indonesië in 1971. Bij een dergelijk bezoek wordt het staatshoofd, behalve door een economische missie, begeleid door een voltallige huishoudelijke staf. Als livreibediende was Cor leidend bij galadiners. Voor die plichtpleging werd alles meegenomen wat enigszins nodig was. Er werd gegeten op eigen

damast, eigen bestek, eigen serviesgoed en glaswerk en de zaal werd met Nederlandse bloemen versierd. Op de dinertafels stonden decoratiestukken van goud en zilver, kandelaars en fraai bewerkte vazen en schalen. Deze moesten dusdanig opgesteld worden dat het voor de gasten aan beide kanten van de tafel mogelijk was te kunnen converseren.

Het lijkt allemaal pracht en praal, glamour en vertoon, maar ook de levensweg van Cor van Melis zal niet altijd vlak geplaveid zijn geweest. Niettemin bleef hij in dienst tot aan zijn pensioengerechtigde leeftijd. Na het bereiken van die pijler bleef hij in Den Haag wonen, hier overleed hij in 2001 op 77-jarige leeftijd.

Met dank aan Gerda van Melis.

*Cor opent de deur van de gouden koets bij de traditionele tocht door Den Haag op prinsjesdag.
(Privé collectie Gerda van Melis)*

Begunstigers van de Heemkundekring Helmont

ADMINISTRATIEKANTOOR VAN EKKENDONK
ADRIAANS WONEN EN WERKEN B.V.
AUTOBEDRIJF HOEFNAGELS DEALER CITROËN-HYUNDAI
BROECKX - PRAASTERINK MAKELAARS
COENEN
DRIESSEN VERF EN INTERIEUR
DRUKKERIJ VAN STIPHOUT
FOTO LAMBERT VAN DE KERKHOF
IL BORGO HUIS MET DE LUTS
KAPSALON ARNO OBERENDORFF
KUIPERS INSTALLATIES
LEEF EN ZORG SPECIALIST IN ZITCOMFORT
MAREIN ORGANIZING
MOSMAN AUTOSCHADE
NOTARISKANTOOR SPOORMAKERS
RABOBANK
VAN NUENEN RIJWIELHANDEL
WIJNHUIS HELMOND
VAN DER VELDEN RE-INTEGRATIE
VAN DER WINKEL IJZERWAREN, GEREEDSCHAP, BOUWBESLAG

